

TRAVNIŠKI VRABEC *Passer hispaniolensis*

Spanish Sparrow – mixed colony with House Sparrows found in the village of Žuljana on the north coast of Pelješac Peninsula on May 6th 2001; 18 nests on poplar trees; some male Spanish Sparrows in mixed flocks with House Sparrows observed in the villages of Viganj and Kučište near Orebić (South Dalmatia, Croatia)

Na Balkanskem plotoku smo v zadnjem času priča širjenju gnezditvenega areala travniškega vrabca, ki se glede na noveše podatke še ni zaključilo (MATVEJEV, S.D. (1976): Pregled ptica Balkanskog poluostrva. Conspectus Avifaunae Balcanicae. Srpska akademija nauke i umetnosti, Beograd.; VREZEC, A. & B. ŠTUMBERGER (2000): Prvi teritorialni travniški vrabci *Passer hispaniolensis* v Sloveniji. *Acrocephalus* 21 (100): 161-163.). V Dalmaciji se travniški vrabec pojavlja že dalj časa, vendar njegova razširjenost še vedno ni povsem poznana, saj je bilo objavljenih le nekaj priložnostnih opazovanj (KRALJ, J. (1997): Ornitofauna Hrvatske tijekom poslednjih dvjesto godina. *Larus* 46: 1-112.). V letu 2001 sva s kolegom Borutom Rubiničem zbrala nekaj podatkov o pojavljanju in gnezdenju travniškega vrabca v obalnem pasu severnega dela polotoka Pelješac. Podatke o pojavljanju travniškega vrabca na Pelješcu navaja že RUCNER [RUCNER, D. (1998): Ptice hrvatske obale Jadrana. Hrvatski prirodoslovni muzej, Ministarstvo razvitka i obnove, Zagreb], vendar le za južni del Pelješca okoli Stona. Posamezne samce travniških vrabcev sva v skupinah z domačimi vrabci *Passer domesticus* opazovala v naseljih Viganj (29.4.2001) in Kučište (5.5.2001) pri Orebiću. Novo kolonijo travniških vrabcev pa sva odkrila 6.5.2001 v naselju Žuljana, kjer sva na topolih preštela 18 gnezd. Vseh gnezd niso zasedali travniški vrabci, saj so v nekaterih gnezdih tudi domači vrabci. Iz opazovanja težko sklepam, ali gre v opisanem primeru za izrivanje travniškega vrabca iz gnezd s strani domačega vrabca, ali si domači vrabci sami spletajo gnezda ob travniških. Vsekakor gre pri tem za redek primer mešane kolonije travniških in domačih vrabcev.

Al Vrezec, Pražakova 11, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

NOVE KNJIGE

New books

Cleere, N. & D. Nurney (1998): Nightjars, a Guide to Nightjars and Related Nightbirds. Pica Press, Sussex. 317 str., 36 barvnih strani z ilustracijami in 119 kart. ISBN 1-873403-48-8. Nakup: Pica Press, The Banks, Mountfield, Nr. Robertsbridge, East Sussex TN32 5JY. Cena: £30, brez poštne.

Pregledne monografije, ki sistematično predstavljajo vse do sedaj poznane vrste posamezne skupine ptic, so najbolj dobrodošlo ornitološko gradivo za vsakogar, ki ga tematika bolj poglobljeno zanima. Ti priročniki dajejo vpogled v vso pestrost skupine po morfoloških, ekoloških in biogeografskih značilnostih vrst. V monografijah so zbrani vsi najosnovnejši podatki o znanih vrstah, od podatkov opisa do vseh pomembnejših raziskav na nivoju vrste. Za raziskovalca in opazovalca ptic, ki pri svojem ornitološkem delu ni navezan le na domači avifaunistični okvir, so ta dela nujen pripomoček pri načrtovanjih, pripravah potovanj in strokovnih ekspedicij v daljne kraje.

Med takšne priročnike sodi tudi monografsko delo o ležetrudnikih, ki je izšlo leta 1998 pri založbi Pica Press. Do danes je poznanih 119 vrst iz petih družin, razširjeni pa so po vsem svetu razen na Antarktiki. Zavaljo svoje nočne aktivnosti pa te ptice živijo razmeroma skrito življenje, ki je še slabo poznano. Ni čudno, da v tropih še danes odkrivajo nove vrste ležetrudnikov za znanost. Samo v 90ih letih 20. stoletja so opisali pet novih taksonov: *Chordeiles vielliardi* (1994; Brazilija), *Caprimulgus hirundinaceus vielliardi* (1995; Brazilija), *C. pectoralis crepuscularis* (1994; Zululand), *C. solala* (1995; Etiopija) in *C. prigoginei* (1990; Zaire). Slaba odkrivnost ležetrudnikov je najlepše izpričana na primeru vrste podhujke *Caprimulgus solala* iz Etiopije, pri kateri še danes ne vedo, kakšen je videti celoten osebka, kaj šele druge značilnosti vrste. Vrsta je bila opisana po le eni peruti, ki so jo rešili iz propadajočega kadavra, najdenega v etiopskem višavju 3.9.1990. Drug takšen primer je leta 1929 najdena podhujka (opisana šele leta 1960) *Caprimulgus centraloasicus*, ki je znana le na osnovi enega samega osebka. Po letu 1929 te podhujke ni videl nihče več!

Knjiga o podhujkah je predstavljena pregledno. Začenši s pregledom vsebine in uvodom, kjer je v štirih kratkih odstavkih predstavljena problematika. Tu npr. izvemo za etimološki izvor imena *Caprimulgus*, ki ima zanimivo zgodovino evropskega poimenovanja podhujke *Caprimulgus europaeus*. V Evropi je

prevladovalo ljudsko mnenje, da podhujke ponoči obiskujejo koze in drugo živino in pijejo mleko. Podhujk se je zato prijelo ime "goatsucker", kar je v svojih spisih navedel že Aristotel. Od tod tudi latinsko ime, podobno pa so v preteklosti menili tudi Slovenci, ko so podhujko proglasili za "kozodoja". Za zahvalami in opisom strukture knjige sledi prvo uvodno poglavje o taksonomiji in sorodstvenih razmerjih. Tu avtor predstavlja dva sistema. In sicer klasičnega, po katerem so podhujke in njim podobne ptice združene v redu ležetrudnikov Caprimulgi-formes, in molekularnega po Sibley-Ahlquist-Mon-rojevi klasifikaciji, po kateri naj bi ležetrudnike uvrščali v red sov Strigiformes. Sledi poglavje o razširjenosti, ki na kratko opiše razporeditev skupin ležetrudnikov v svetovnem merilu. Tu izvemo, da največ ležetrudnikov živi na južni polobli, zlasti v Neotropiku (Južna Amerika; 45,5%), medtem ko jih je najmanj v Palearktiku (Evrazija; 5,5%) in Nearktiku (Severna Amerika; 4,4%). Topografsko-morfološko poglavje v sliki predstavlja sestavo telesa ležetrudnikov in nekatere morfološke posebnosti, kot so oblika glave in kljuna, nog in peresnih vzorcev. Posebno poglavje o strukturi in mehanizmi delovanja telesa ležetrudnikov nam na fiziološki osnovi predstavlja posebnosti posameznih družin. Tako naprimer so pri veliki južnoameriški sadjejadi in v jamah gnezdeči vrsti ležetrudnika, tolstem lastovičniku *Steatornis caripensis*, ugotovili, da so mladiči do svojega tretjega tedna starosti nezmožni lastne temperaturne regulacije, po tem času pa dobijo gost puh in velike podkožne maščobne zaloge. Temperaturna regulacija je bila tudi pri drugih skupinah pogost predmet raziskav. Naslednje poglavje obravnava perje in golite s predstavitvijo terminologije in značilnosti golitve pri posameznih skupinah. Poglavje o vedenju nam razkriva etološke posebnosti teh skoraj izključno večerno in nočno aktivnih ptic. Podpoglavje o dnevnem dremežu razkriva zanimivo področje vedenja teh mojstrov prikrivanja. Zaspanci Nyctibiidae in lastovičniki Podargidae pogosto podnevi dremlejo na drevesih visoko nad tlemi, medtem ko večina podhujk Caprimulgidae spi na tleh. Poglavje o vedenju obravnava še prehranjevanje in pitje ter gnezdenje ležetrudnikov. Fosili so pri vsaki živalski skupini posebno poglavje. Pričujoča knjiga se ukvarja z recentnimi vrstami, zato fosile omenja le na kratko s pregledom 11 znanih izumrlih vrst iz zemeljske zgodovine.

Kot vsi monografski priročniki je tudi ta opremljen s paletami slik, delo Davea Nurneya. Slike so kakovostne in večino vrst podhujk prikazujejo v ležečem in letečem položaju, kar je dobrodošel pripomoček pri terenskem delu. Druge skupine (tolsti

lastovičniki Steatornithidae, lastovičniki Podargidae, zaspanci Nyctibiidae, mali lastovičniki Aegothelidae) so narisane le v zanje najznačilnejših počivalnih položajih. Slikovnim prilogam sledijo še podrobni pregledi značilnosti posameznih vrst. Vsak rod je na kratko opisan z osnovnimi značilnostmi, številom vrst in podatki opisa. Opisi vrst so opremljeni z angleškim in latinskim imenom, podatki opisa za vse znane podvrste, določevalnimi lastnostmi, kjer v skladu s poznavanjem vrste opisuje značilnosti počivajoče in leteče ptice ter primerjave s podobnimi vrstami. Opis obravnava še oglašanje, habitat, vedenjske navade, prehrano, gnezdenje, opise samca, samice, mladostnih in spolno nezrelih osebkov, mladičev in nekaterih telesnih delov (barva šarenice, kljuna, nog). Temu sledijo še biometrični podatki, podatki o golitvi, geografskih variacijah, razširjenosti in selitvi ter statusu, kjer na kratko povzema raziskanost in ogroženost. Na koncu vsakega opisa je dodan še seznam pomembnejše literature, dobrodošle za nadaljnje bolj poglobljene študije o vrstah.

Avtor monografije je Nigel Cleere, strokovnjak za ležetrudnike, ki se s to skupino ukvarja že več kot 25 let. Njegove izkušnje z muzejskimi primerki in osebki v naravi so združene v tej najpopolnejši monografiji o ležetrudnikih sveta. Avtor je v sodelovanju z Richardom Ranftom in Zvočnim arhivom Britanske nacionalne knjižnice (The British Library National Sound Archive) pripravil še zgoščenko z oglašnji 108 vrst ležetrudnikov, vendar o tem ob drugi priložnosti.

AL VREZEC

Mebs, T., Scherzinger, W. (2000): Die Eulen Europas (Biologie, Kenzeichen, Bestände). Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co. Stuttgart. 396 str., barvne fotografije, čb. risbe. Srednje velik format. Cena: okoli 100,-DM, brez poštne.

Tokrat knjiga o sovah z nemškega govornega področja. Napisala sta jo ugledna in svetovno priznana strokovnjaka za to skupino ptic iz Nemčije. Okoli tretjino prostora v knjigi sta namenila opisom splošnih lastnosti sov, njihovi sistematiki, opisu njihovih življenjskih prostorov in težavam, ki jim jih povzroča človek. Podrobno spoznamo značilnosti oblike telesa, strukture perja in oči, položaj ušesnih odprtini in na sploh številne lastnosti, ki uvrščajo sove v skupni red Strigiformes. Nekatera poglavja nam predstavljajo tudi sove v akciji - njihov let, način lova, prehrano, gnezditvene zakonitosti, pri poglavju "Sove potrebujejo pomoč" pa izvemo tudi marsikaj o tem,